

Oikeusministeriö
VN/1984/2019

Lastensuojelun Keskusliiton lausunto Oikeusministeriön työryhmämietinnöstä koskien seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistusta

Lastensuojelun Keskusliitto (LSKL) kiittää oikeusministeriötä mahdollisuudesta lausua työryhmämietinnöstä koskien seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistusta.

Esitysluonnoksen keskeiset ehdotukset

Rikoslain seksuaalirikoksia koskevien säännösten uudistamisen tavoitteena on ollut vahvistaa ihmisten seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ja henkilökohtaisen koskemattomuuden suojaa. Keskeinen tavoite on ollut muuttaa seksuaalirikokset suostumuksen puutteeseen perustuviksi. Seksuaalirikokset eivät jatkossa perustuisi ensisijaisesti siihen, onko teon kohde pakotettu tai ollut avuttomassa tilassa, vaan keskeistä olisi se, onko seksuaalisen teon kohde osallistunut siihen vapaaehtoisesti.

Pakottaminen seksuaaliseen tekoon korvattaisiin säännöksellä seksuaalisesta kajoamisesta. Seksuaalisen ahdistelun rangaistavuus laajenisi myös muihin kuin koskettelutekoihin. Seksuaalisen kuvan luvaton levittäminen säädettäisiin seksuaalirikoksena rangaistavaksi.

Lapsiin ja aikuisiin kohdistuneet teot arvioitaisiin rikoslaisissa osittain eri lähtökohdista, joissa otetaan huomioon tekojen erityispiirteet. Kuusitoista vuotta nuorempiin lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia koskevat säännökset erotettaisiin pääosin aikuisia koskevista säännöksistä. Lasten koskemattomuuden ja häiriöttömän kasvun ja kehityksen suojaa on pyritty vahvistamaan säätämällä uusina rikoksina lapsenraiskaus ja seksuaalinen kajoaminen lapseen. Sääntelyssä olisi myös uusi kahdentoista vuoden ikäraja, jota nuorempiin lapsiin kohdistuvat seksuaaliset teot olisivat rangaistavia lapsenraiskauksena tai seksuaalisena kajoamisena lapseen tämän vapaaehtoisuutta arvioimatta. Uudet rikostunnusmerkistöt merkitsisivät seksuaalirikoksina rangaistavien tekojen alan laajenemista. Myös sukupuoliyhteyden määritelmää laajennettaisiin. Seksuaalirikoksista säädetyt rangaistukset ankaroituisivat.

Lastensuojelun Keskusliiton lausunto koskien lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia

Lastensuojelun Keskusliitto lausuu työryhmän esityksestä koskien lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia ja jättää lausumatta muilta osin. Lausunto viedään lausuntopalveluun kysymyskohtaisesti.

Mitä mieltä olette ehdotuksesta säätää lapsiin kohdistuvia tekoja koskevat säännökset omaksi kokonaisuudekseen?

Lastensuojelun Keskusliitto kannattaa ehdotuksessa sitä, että lasten heikompi asema aikuiseen nähden otetaan huomioon. Tämä tukee YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen mukaista lapsen oikeutta erityiseen suojeluun sekä Lanzaroten yleissopimuksen tavoitteisiin suojella lasta seksuaaliselta väkivallalta, riistolta ja hyväksikäytöltä.

Lapsiin kohdistuvien tekojen säätämällä omaksi kokonaisuudekseen tavoitteena on ollut selkeyttää lakia ja viestiä siitä, että suhtautuminen tekoihin ankaroituu. Se, että tavoitteena tekojen rangaistavuudessa on kiinnittää huomiota yhä enemmän tekojen vaarallisuuteen lapsen kehitykselle, on erittäin kannatettavaa. Lastensuojelun Keskusliitto on jo aiemmin ehdottanut, että rikoslain 20 luvun säännöksiä arvioitaisiin tarkemmin kokonaisuutena. Alaikäisiä koskevat rangaistussäännökset ovat tähän asti muodostaneet vaikeasti hahmotettavan kokonaisuuden erityisesti rangaistusuhkiensa osalta.

Mitä mieltä olette lapsenraiskausta koskevasta säännöksestä?

Lastensuojelun Keskusliitto toteaa, että säännös lapsen raiskauksesta viestii vahvemmin teon moitittavuudesta ja korottaa rikoksen vähimmäisrangaistusta. Muun muassa Lakimiesliitto on todennut aiemmin, että useita pienten lasten hyväksikäyttöjä on jätetty tuomitsematta raikauksina, koska lapsi ei ole vastustanut. Nämä esityksessäkin nostetut ratkaisut ovat ohjanneet ehdotusta.

Lastensuojelun Keskusliitto on lausunut vuonna 2013, että alaikäiseen kohdistuvan raiskauksen kriminalisoinnin tulee viestittää selkeästi teon luonteesta vakavana ja paheksuttavana rikoksena. Tämä tavoite toteutuu, kun molemmista raikaussäännöksistä voidaan lukea, että nuoreen kohdistuva raikaus osoittaa aina teon törkeää luonnetta. Lastensuojelun Keskusliiton mielestä lapsiin kohdistuvat raikaukset on lähtökohtaisesti katsottava aikuisiin kohdistuvia raikauksia paheksuttavammiksi lapsen kehityksen vakavan vaarantumisuhan perusteella ja tämä näkökulman tulisi erottua kaikissa seksuaalirikosten rangaistussäännöksissä.

Mitä mieltä olette sukupuoliyhteyksien ja seksuaalisten tekojen säätämisestä rangaistavaksi sellaisenaan lapsenraiskauksena tai seksuaalisena kajoamisena lapseen, kun ne kohdistuvat alle 12-vuotiaaseen lapseen?

Lastensuojelun Keskusliiton mielestä ehdottoman suojaikärajan asettaminen parantaisi selvästi alle 12-vuotiaan lapsen oikeusturvaa. On perusteltua, että pienen lapsen vapaaehtoisuudella tai avuttomalla tilalla ei ole merkitystä asiassa, kuten esityksessä esimerkein kerrotuissa oikeustapauksissa.

Uuden ikärajan asettaminen lakisääteiseksi ei ole kuitenkaan ongelmatonta ja tässä pohdituttaa tämän ikärajan asettamisen tuomat muutokset yli 12-vuotiaiden lasten oikeusturvaan. Perustelut ikärajan

asettamiselle tulee olla vahvat ja perustua lapsen kehityksellisiin näkökulmiin. Nämä perustelut pitäisi kirjata vielä vahvemmin lain pohjalle. Lastensuojelun Keskusliittoa mietityttää kokonaisuudessaan ehdotetussa uudistuksessa, että tapahtuuko tavoitellut muutokset yli 12-vuotiaiden osalta? Yli 12-vuotiaiden osalta uudistukset saattavat pahimmassa tapauksessa liberalisoida lakia, mikä ei ole uudistuksessa ollut tavoitteena.

Myös 12 – 15 -vuotiaiden osalta tulisi ennen kaikkea arvioida heidän ikätasoista kypsyyttään. Vastuu seksuaalisesta teosta tulee aina olla aikuisella, vaikka 12-vuotta täyttänyt olisi ollut ”vapaaehtoisesti” mukana. Lain soveltaminen tulee vaatimaan hyvin erikoistunutta ja moniammatillista arviointia erityisesti yli 12-vuotiaiden osalta. Esityksessä on myös annettu esimerkkejä, jolloin osapuolten välisiä ikäeroja tulisi pitää olennaisena. Näissä esimerkeissä ihmettyttää erityisesti ikäerot, joissa työryhmä antaa ymmärtää aikuisen ja alaikäisen nuoren välisen seksuaalisuhteen olevan sopivaa. Tämä aikuisen ja alaikäisen lapsen seksuaalisen suhteen sallivampi suunta ei ole toivottua ja pahimmillaan lain tulkinta tulee heikentämään yli 12-vuotiaiden lasten suojaa seksuaalista väkivaltaa vastaan. Ikärajojen määrittelyssä tulisi olla vahvemmat perustelut ja tulkinnan tulisi perustua kehityspsykologiseen tutkimukseen.

Nuorten seurustelusuhteiden huomioiminen on tärkeää ja tätä rankaisemattomuuden periaatetta ei tulekaan muuttaa silloin, kun teot eivät loukkaa toisen itsemääräämisoikeutta. Myös tällä hetkellä voimassa olevassa lainsäädännössä tämä on toteutunut hyvin pykälän 7 a § rajoitussäännöksellä.

Täytyy myös muistaa, että tapausten kirjo on moninainen ja säädökset ovat samoja myös alaikäisille tekijöille. Esityksessä tuodaan esille, että ikä otetaan huomioon rangaistusta määrättäessä. Termistönä lapsenraiskaus on alaikäisen tekijän kohdalla silti hyvin raju ja vaikuttaa vahvasti hänen tulevaisuuteensa.

Mitä mieltä olette seksuaalista kajoamista lapseen koskevasta säännöksestä?

Lastensuojelun Keskusliittoa mietityttää uusi termistö (seksuaalinen kajoaminen ja sukupuoliyhteys lapsen kanssa). Mitä lisäarvoa tämä termistö tuo uudessa lainsäädännössä, kun seksuaalinen hyväksikäyttö on jo hyvin vakiintunut termi. Hyväksikäyttö terminä kuvaa hyvin sitä valta-asemaa, joka tekijällä ja uhrilla on ja näin viestii teon moitittavuudesta. Esityksessä termistä seksuaalinen hyväksikäyttö halutaan luopua kokonaan alle 16-vuotiaiden osalta.

Esimerkiksi ehdotettu 14 § sukupuoliyhteys lapsen kanssa antaa viestin huomattavasti hyväksyttävämmästä teosta kuin hyväksikäyttö. Kansainvälisissä sopimuksissa käytetään termiä seksuaalinen hyväksikäyttö (esim. Lanzaroten sopimuksen 18 artikla) laajasti ja tämä antaa tehokkaamman viestin teon moitittavuudesta.

Lastensuojelun Keskusliitto ehdottaa, että lapsen raiskauksen lisäksi lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö jätettäisiin edelleen mukaan lakiin.

Mitä mieltä olette muutoksista paritusta koskevaan sääntelyyn?

Lastensuojelun Keskusliiton mielestä on hyvä asia, että soveltamisalaa laajennetaan kattamaan muistakin kuin korvausta vastaan tapahtuvista lapsen tekemistä seksuaalisista teoista tilanteissa, joissa seksuaalinen teko on omiaan vaarantamaan lapsen kehitystä. Tällöin paritus koskisi lapsen tekemiä seksuaalisia tekoja, jotka ovat omiaan vaarantamaan lapsen kehitystä riippumatta siitä suoritetaanko teko korvausta vastaan. Arvioitavaksi tulee teon aiheuttama vaara lapselle.

Mitä mieltä olette muutoksista lasta seksuaalisesti esittäviä kuvia koskevaan sääntelyyn?

Lastensuojelun Keskusliiton mielestä on erittäin hyvä, että 19 § Säännös siirrettäisiin rikoslain 20 lukuun. Näin säännös viestittää paremmin lapsen oikeutta suojeluun, kun yleisen järjestyksen turvaamisen sijaan korostetaan lasten seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ja kehityksen suojelua. Myös ehdotettu termistö vastaa paremmin tekemuotoja, kuin aiempi julkiseen moraalien suojelemiseen viittaava ”sukupuolisiveellisyttä loukkaava”.

Lasta seksuaalisesti esittävien kuvien osalta Lastensuojelun Keskusliitto kantaa huolta erityisesti 13 – 17 vuotiaiden osalta, koska heitä koskevia kuvamateriaali jää monessa kohtaa huomiotta (esimerkiksi osa kansainvälisistä luokittelutavoista sulkee pois kaikki kuvat, joissa olevien lasten puberteetin kehitys on jo alkanut).

Rangaistukset

Mitä mieltä olette ehdotetuista rangaistusasteikoista?

Lastensuojelun Keskusliitto kannattaa lapsiin kohdistuvien seksuaalirikoksista säädettyjen rangaistusten ankaroitumista muun muassa uuden lapsenraiskaus säännöksen myötä. Keskusliitto on myös aiemmin (2016) puoltanut mm. törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön vähimmäisrangaistuksen nostamista kahteen vuoteen vankeutta.

Lastensuojelun Keskusliitto on samaa mieltä työryhmän kanssa, että rikosten torjunnassa rangaistusten asemaa ei tule ylikorostaa. Lastensuojelun Keskusliitto on vuonna 2018 lausunut, että lasten kannalta keskeisintä on se, että seksuaalista väkivaltaa pystytään ehkäisemään ennalta. Tutkimuksista tiedetään, että rangaistustaso ei yksinään vaikuta seksuaalirikosten määrään. Rangaistusjärjestelmän ulkopuolella tulee panostaa seksuaalirikoksia ennaltaehkäiseviin palveluihin (niin pedofiilisiä taipumuksia omaavien henkilöiden hoitoon kuin yleiseen seksuaalikasvatukseen).

Muut huomiot

Huomioita esityksen arvioituihin vaikutuksiin liittyen?

Esityksen sisältämät ehdotukset tulevat monilta osin edistämään lasten suojelua koskevien velvoitteiden toteutumista. Lastensuojelun Keskusliitto kantaa esityksessä kuitenkin huolta sen vaikutuksista yli 12-

vuotiaisiin lapsiin. Ikärajojen asettamisen ja perusteluiden osalta esitystä tulisi vielä tarkentaa ja muokata.

Esityksessä arvioidaan muutosten lisäävän vankeusrangaistuksia. Arvioita tapausten määrään ei esityksessä ole annettu. Viime vuosikymmeninä tapausmäärät ovat kasvaneet ja yhä useammat lapset ja perheet ovat joutuneet osaksi viranomaisprosessia epäiltäessä lapsen kohdistunutta seksuaalirikosta. Suurin rasitus prosessista uhreille ja heidän perheilleen tulee rikos- ja oikeusprosessin pitkästä kestosta, joka johtuu esimerkiksi poliisin, syyttäjälaitokset ja tuomioistuinten ruuhkautumisesta ja riittämättömistä resursseista. Käsittelyajat lapsiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa ovat olleet erityisen pitkiä. Vuonna 2017 lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön käsittely rikosilmoituksesta käräjäoikeuden tuomioon kesti keskimäärin lähes kaksi vuotta¹. Tämä on selvästi pidempään kuin aikuisten kohdalla. Rikosepäilyjen tutkinnan viiveet vaikeuttavat sekä hidastavat lapsen ja perheen toipumista.

Väkivallaton lapsuus -toimenpideohjelmassa todetaan, että lapsen ja perheen edun mukaista toimintaa olisi se, että poliisin ja syyttäjälaitoksen resursointi vastaisi tarvetta esitutkinnassa ja syyteharkinnassa. Tällä rikosprosessi voisi nopeutua. Lapsiin ja nuoriin kohdistuneissa seksuaalirikosten esitutkinnoissa on tärkeää, että niistä vastaisivat niihin erikoistuneet poliisit ja syyttäjät. Esitutkintalain mukaiset alle 18-vuotiaisiin kohdistuvat tutkintatoimenpiteet on mahdollisuuksien mukaan annettava tähän tehtävään perehtyneille tutkijoille. Lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten esitutkinta on keskitettävä erityiskoulutuksen saaneille tutkijoille, joiden on myös huolehdittava haastattelutaitoon liittyvän ammattitaidon ylläpitämisestä.²

Esityksessä olevat ikäraajat lisäävät omalta osaltaan vaatimuksia erityiselle ammatilliselle osaamiselle arvioitaessa tekoja ja osapuolten henkistä kypsyttää. Lastensuojelun Keskusliitto kannattaa sitä, että lapsiin kohdistuvien rikosten käsittely keskitettäisiin niin poliisissa, syyttäjälaitoksessa kuin tuomioistuimessa asiaan erikoistuneille ja siihen koulutetuille ammattilaisille.³ Laajasalo ym. suosittelemaa tapausten moniammatillista esikäsittelyä esim. Lasta-mallin muodossa tulisi laajentaa kansallisesti.⁴

Muita huomiota liittyen esitettyihin lakiehdotuksiin?

Lastensuojelun Keskusliitto haluaa painottaa, että lainsäädännön muuttaminen ei kuitenkaan yksin riitä. On huolehdittava myös valtakunnallisesti yhdenvertaisista ja riittävästä palveluista seksuaalisen riiston ja

¹ Ruuskanen & Sarimo (2018) Uhri rikosprosessissa – ehdotus hyvistä menettelytavoista uhrien tarpeiden huomioon ottamiseksi. Oikeusministeriö.

http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161128/OMML_44_2018_Uhri_rikosprosessissa.pdf?sequence=1&isAllowed=y

² Korpilahti, Kettunen, Nuotio, Jokela, Nummi ja Lillsunde (toim.) (2019) Väkivallaton lapsuus: toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020–2025. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019:27, s. 315.

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161899/STM_2019_27_J.pdf?sequence=4&isAllowed=y

³ Laajasalo, Korkman, Rajala (2020) Lapsiin kohdistuvien väkivaltarikosten tutkintaa nopeutettava. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Päätösten tueksi 3/2020. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/139382/URN_ISBN_978-952-343-477-6.pdf?sequence=1&isAllowed=y

⁴ Laajasalo, Korkman, Rajala (2020) Lapsiin kohdistuvien väkivaltarikosten tutkintaa nopeutettava. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Päätösten tueksi 3/2020. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/139382/URN_ISBN_978-952-343-477-6.pdf?sequence=1&isAllowed=y

hyväksikäytön uhreille. Muun muassa tätä edellyttää Suomen jo vuonna 2011 ratifioima Lanzaroten sopimus, jota koskevaa toimeenpanosuunnitelmaa ei ole vielääkään laadittu.⁵

⁵ Kannanotto (2019) Suomeen tarvitaan suunnitelma lapsiin kohdistuvan seksuaalisen väkivallan torjuntaan.
<https://www.lskl.fi/kannanotot-ja-lausunnot/suomeen-tarvitaan-suunnitelma-lapsiin-kohdistuvan-seksuaalisen-vakivallan-torjuntaan/>